

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN THROUGH GAMIFICATION IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

У статті представлено теоретико-методичний аналіз питання розвитку зв'язного мовлення як мотиваційної складової навчання української мови у початковій освіті, висвітлено специфіку використання гейміфікації як інновації у парадигмі навчання, її структурні характеристики, окреслено практичну та теоретичну специфіку використання у сучасній початковій освіті.

Гейміфікація характеризується практичною спрямованістю, що дозволяє використовувати ігрові елементи в неігрових ситуаціях. Під час гейміфікації в школяра створюється мотив, головне завдання якого полягає в тому, щоб успішно взяти на себе виконуючу роль. Система дій у обраній грі виступає метою пізнання і є безпосереднім змістом у свідомості учня.

Коли педагог вводить в урок елементи гри, то в класі одразу створюється гарна доброзичлива атмосфера, підіймається настрій, виникає бажання навчатися. Перед плануванням уроку, вчитель має врахувати всіх учнів і дібрати такий ігровий матеріал, який був би зрозумілим та цікавим для кожного.

Гейміфікація сприяє розвитку мови, а мова організовує гру. Основне її призначення розвиток учня, направлення його в потрібне русло. Гра є дуже цінним засобом виховання і навчання молодших школярів розумової активності, вона активізує всі психічні процеси, викликає інтерес до пізнання чогось нового. Також допомагає зробити навчальний матеріал захоплюючим, стимулює активність та працездатність дитини, полегшує процес засвоєння знань.

Гейміфікація у навчанні спрямовує школяра на те, щоб актуалізувати його досвід, повторити та закріпити раніше набуті знання. Нерідко ігри виступають основним засобом в навчанні та вихованні, за допомогою якого педагог готує дитину правильно сприймати об'єкти і явища навколишнього світу.

Гейміфікація як одна із інновацій у сучасній початковій освіті сприяє усебічному розвитку молодшого школяра, розкриває здібності дитини, допомагає конструювати зв'язне мовлення. Під час гейміфікації проявляються особистісні якості учня, а також його здібності і творчий потенціал. На уроках української мови гейміфікація сприяє розвитку пам'яті, кмітливості, логічного мислення, мовлення та уваги.

Ключові слова: зв'язне мовлення, уроки української мови, гейміфікація, початкова школа, ігрова діяльність.

The article presents a theoretical and methodological analysis of the development of coherent speech as a motivational component of Ukrainian language teaching in primary education, highlights the specifics of using gamification as an innovation in the learning paradigm, its structural characteristics, outlines practical and theoretical specifics of use in modern primary education.

Gamification is characterized by a practical orientation that allows you to use game elements in non-game situations. During gamification, the student creates a motive, the main task of which is to successfully take on an executive role. The system of actions in the chosen game is the goal of cognition and is the direct content in the mind of the student.

When the teacher introduces elements of the game into the lesson, the classroom immediately creates a good friendly atmosphere, lifts the mood, there is a desire to learn. Before planning a lesson, the teacher should take into account all students and choose such game material that would be clear and interesting for everyone.

Gamification promotes language development, and language organizes the game. Its main purpose is the development of the student, directing him in the right direction. The game is a very valuable means of educating and teaching younger students mental activity, it activates all mental processes, arouses interest in learning something new. It also helps to make educational material exciting, stimulates the activity and efficiency of the child, facilitates the process of learning.

Gamification in education directs the student to update his experience, to repeat and consolidate previously acquired knowledge. Games are often the main tool in teaching and education, through which the teacher prepares the child to correctly perceive the objects and phenomena of the world.

Gamification as one of the innovations in modern primary education promotes the comprehensive development of primary school children, reveals the abilities of the child, helps to construct coherent speech. During gamification, the personal qualities of the student are manifested, as well as his abilities and creative potential. In Ukrainian language lessons, gamification promotes the development of memory, intelligence, logical thinking, speech and attention.

Key words: coherent speech, Ukrainian language lessons, gamification, primary school, play activities.

УДК 373.3.091

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/1.31>

Мироненко О.В.,

канд. філолог. наук,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Видахевич Т.І.,

студентка І курсу магістратури вищої
освіти педагогічного факультету
Херсонського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасній лінгводидактичній площині гейміфікація аналізується як у зарубіжних наукових розвідках, так і працях вітчизняних науковців. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації є одним із актуальних питань під час навчання української мови в початковій школі. Гейміфікація як процес реалізації ігрових засобів в неігровому середовищі для впровадження

поставлених цілей набуває актуального значення у педагогічному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У різні часи до питання розвитку зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови зверталися вчені: О. Жорник, П. Колосов, Н. Кудикіна, В. Кукушин, І. Мамчур, Т. Видахевич, О. Мироненко, В. Рижук та інші. Ігрова діяльність у сучасній початковій

школі активно використовується у навчальному процесі. Використання ігрових технологій в освітньому процесі дозволяє зробити навчання захоплюючим та різноаспектним, формує в учнів пізнавальний інтерес та розширює їх кругозір з різних аспектів навчання. Впровадження гейміфікації в навчальний процес сприяє розвитку творчих здібностей, зв'язного мовлення, мисленнєвих процесів, формує вміння вправно використовувати мовні засоби тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сформулювати в учнів уміння і навичку зв'язного мовлення – головна ціль вивчення української мови в курсі початкової освіти. Майже така ж мета ставиться і перед школами нового типу. Єдина відмінність полягає в тому, щоб навчити учня користуватися всіма сферами мовленнєвої діяльності – сприйманням, передачею, слуханням інформації та вмінням виражати власне розгорнуте висловлювання, де процес гейміфікації виконує важливу роль у навчальному процесі.

Мета статті. Підвищення рівня мовленнєвої культури школяра початкової освіти передбачає формування в нього вміння орієнтуватися в ситуації спілкування, вміння спланувати зміст свого висловлювання, реалізувати поставлений перед собою задум у мовленнєвій діяльності й контролювати отримані результати. Провідною метою даного дослідження є проаналізувати особливості розвитку зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови. Реалізація поставленої мети передбачає: розкрити специфічні властивості зв'язного мовлення, виявити особливості зв'язного мовлення молодших школярів на уроках української мови, з'ясувати значення та роль гейміфікації під час розвитку зв'язного мовлення у початковій ланці освіти на уроках з української мови.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що поняття «зв'язне мовлення» є складним і багатограним. Під зв'язним мовленням розуміють мовлення, що покликане на реалізацію потреби у висловленні, репрезентує тему (характеризується єдиним цілим), підпорядковане законам логіки та граматичній системі, має структурованість, й поділяється на частини, які змістовно доповнюють одна одну.

Робота педагога над розвитком мовлення – це невід'ємна складова частина багатопланової навчальної діяльності, яку він проводить спеціально при вивченні шкільного курсу (граматики, правопису, словотворення) для того, щоб кожен учень навчився висловлювати свою думку як в усній, так і в писемній формах, використовуючи мовні засоби відповідно до змісту мовлення та умов комунікації [11].

Педагог як мовна особистість має сприяти активному розвитку зв'язного мовлення дітей

початкової освіти. На думку О. Мироненко, спілкуючись, мовна особистість має «досконало володіти нормами літературної мови: орфоепічними (правильною вимовою звуків та звукосполучень), акцентуаційними (усталеним наголошуванням слів), орфографічними (правильним написанням слів та їх частин), лексичними (вживанням слів відповідно до їх лексичного значення) та фразеологічними (правильним використанням фразеологічних одиниць), морфологічними (вживанням граматичних форм слів), синтаксичними (побудовою словосполучень та речень) та стилістичними (уживанням мовних засобів у конкретних стилях мови)» [10, с. 56].

Програма курсу початкової школи зовсім з нової точки зору ставить мету вивчення української мови, яка спрямована на «оволодіння молодшими школярами знань про зв'язне висловлювання (текст) та сукупність мовленнєвих умінь, необхідних для спілкування в усній і писемній формах» [8]. Збагачення мовлення учнів початкової школи граматичними та лексичними засобами відбувається послідовно і систематично за такими змістовими лініями: «Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» [8]. Така робота здійснюється не лише з єдиною метою сформувати виразне мовлення, а й виховати в дітей потребу обирати доцільні мовні засоби для конкретного випадку, оскільки різні умови спілкування вимагають використання окремих засобів мовленнєвого вираження.

Розширення словникового запасу школяра дає можливість розуміти відтінки граматичних та лексичних значень слів, конструкцій, а також їх сферу використання та стилістичні особливості. З цього погляду, на думку науковця М. Баранова, «закладаються основи для розвитку комунікативно-доцільного зв'язного мовлення» [6, с. 23].

Сучасний урок з української мови треба будувати так, щоб під час нього було створено всі умови для спілкування – для складання учнями початкової школи монологів, діалогів та полілогів на різні теми та з різною метою [12, с. 81].

Автори розвивального навчання Д. Ельконін і В. Давидов пропонують вирішувати проблеми мовленнєвого розвитку, виходячи з того, що розвиток мовлення нерозривно поєднується з предметно-продуктивними видами діяльності, такими як: дослідницька, ігрова, трудова тощо, які саме визначають зміст і мотиви спілкування. У шкільному житті всі зміни, які відбуваються в мовленні учня безпосередньо пов'язані з його навчальною діяльністю [1, с. 46].

Розвиток мовлення учнів включає в себе чотири основні компоненти: вміння читати і писати, слухати і говорити. Тому весь матеріал, який подається в початковій школі повинен бути спрямований на освоєння цих чотирьох складових [7, с. 15].

Адже на уроках школярі вчать сприймати слова, розуміти їх та засвоювати інформацію не лише шляхом читання підручників, а й через додаткові засоби масової інформації: словники, газети, журнали, каталоги, довідники, кінофільми, схеми, діаграми тощо. Отримавши знання та чуючи досконалий результат мовленнєвої діяльності, учень і сам прагне до того, щоб розповісти інформацію, висловити припущення, заперечити або підтвердити обговорювану тему.

Кожен урок української мови є цілісною та складною системою змісту навчального матеріалу та вироблення вміння працювати з ним. Вказана система спрямована на засвоєння інформації, зазначеної в темі самого уроку. Його мета в цілому збігається з метою навчального процесу. Одним із головних завдань, що поставлені на такому уроці є формування національно-мовної особистості учня. Досягнення поставлених цілей можливе лише за таких умов: вироблення свідомого ставлення до мови як засобу вираження, виховання уваги до слова, навчання спілкуванню між людьми та передачі почуттів між ними. Завдяки виконанню вищезазначених завдань відбувається розвиток мовлення, а, отже, й мислення, формується мовленнєва пам'ять, виробляється мовне почуття, естетичний смак, учень вчиться розуміти та сприймати красу української мови та багатство її мовних засобів [2].

Навчання української мови стане ефективним лише за умови, якщо на кожному уроці формуватимуться навчально-мовні, комунікативні та правописні вміння, засвоюватимуться мовні та мовленнєві знання, розширюватиметься читацький рівень школярів та збагачення їхнього словникового запасу, а також відбуватиметься усвідомлення учнями неповторності мовної особистості. Школярі під час заняття українською мовою одержують зразки комунікативно досконалої мови і засвоюють отримані знання для побудови власних висловлювань, а також оволодівають різними загально-предметними уміньми.

На думку О. Мироненко, педагог як «творча особистість повинна вміти інтегрувати умови спілкування з мовною ситуацією, добирати мовні засоби відповідно до ролі мовця в навколишньому середовищі, розвивати свої мовно-мовленнєві компетенції та реалізовувати їх в умовах компетентнісної освіти» [9, с. 255].

На сьогоднішній день особливо актуальним є використання гейміфікації на уроках української мови, що сприяє її кращому засвоєнню. Гейміфікація або ігрофікація характеризується використанням ігрових елементів та механізмів у неігровій площині для підвищення ефективності сприйняття матеріалу учнями та зацікавленості школярів у навчальному процесі.

Використання гейміфікації на уроках спонукає до усебічного особистісного розвитку учня.

Змістова структура навчального матеріалу взаємопов'язана з ігровою специфікою, що потребує майстерного педагогічного потенціалу з боку вчителя.

Одним із ефективних методів, що сприяють мовленнєвому розвитку учнів, є ситуативні завдання. Їх основна мета – стимулювання мислення і підвищення інтересу школярів до програмового матеріалу, пробудження їхньої пізнавальної активності [4, с. 24].

Пізнання нових предметів та явищ дійсності може відбуватися по-різному: за допомогою слова, найближчих засобів оточення (картин, схем, моделей, малюнків), а також через безпосереднє ознайомлення з об'єктом (спостереження, перетворення явища або предмета, прослуховування музичних та читання літературних творів).

Також уроки української мови можна урізноманітнити введенням інсценізації, рольових ігор, складання діалогів та монологів. Всі ці види робіт спрямовані на розвиток ланцюгової реакції: усне мовлення, письмовий виклад. Мета таких завдань показати, що їх реалізація ґрунтується на особистісній індивідуалізації, оскільки створення вчителем на уроці ситуації як системи для учня з навчальним матеріалом можливе лише за таких умов: урахування власного досвіду особистості та рівня її знань, звертання уваги на вікові особливості, обговорення контексту діяльності та світогляду почуттів мовця [2].

Відчинити учневі двері у світ мови та прищепити йому любов до слова шляхом гейміфікації – означає викликати зацікавленість до її використання та спонукати до користування у різноаспектному вияві у мовленнєвому процесі.

Гра вважається визнаним і традиційним методом не лише навчання, а й виховання в цілому. Цінність даного методу полягає в тому, що освітня, виховна та розвивальна функції перебувають у тісному взаємозв'язку безпосередньо саме в ігровій діяльності. Гра як метод навчання розширює пізнавальні можливості та виховує особистість [12, с. 81].

Задоволення дитячої допитливості, залучення школярів до пізнання оточуючого світу, а також оволодіння способами пізнання зв'язків між явищами та предметами відбувається під час гейміфікації.

Головними завданнями мовної гри є розвиток фонематичного слуху, закріплення правильної вимови, тренування мовного дихання та м'язів органів мовлення, виховання плавності мовлення. Під час гри в дитини не лише формується зв'язне мовлення, а й також розширюється кругозір, творча уява, мислення. Учневій стає дедалі легше сприймати новий матеріал [3].

Ігри, що використовуються на уроках української мови в органічному поєднанні, розвивають

не лише зв'язне мовлення. Вони також дуже добре розвивають увагу, пам'ять, кмітливість, в учнів виробляється уміння класифікувати предмети, порівнювати, диференціювати їх, узагальнювати. На думку Ф. Блехер, гра – це така навчальна діяльність, і якій обов'язково має бути хоча б один із наступних елементів:

- елемент загадки, що зацікавлює та інтригує учнів, розвиває їх творчу фантазію, мобілізує дитячий досвід;
- елемент змагання, що виробляє в учнів лідерські якості та вміння працювати в колективі;
- елемент несподіванки – зникнення, поява, непередбачувані дії під час гри [5, с. 62].

Ф. Блехер стверджує, що гра буде дидактичною лише тоді, коли відбувається поєднання двох елементів: пізнавального та елемента зацікавленості. Ефективність дидактичної гри безсумнівно є дуже високою. Взаємодія вчителя та учнів обумовлена використанням різних ігрових матеріалів. Завдяки цьому навчальний процес відбувається веселіше, легше, а головне – продуктивніше. Під час гри задіяно глибокі психологічні механізми, які спрямовані на глибоке і міцне засвоєння знань [5, с. 62].

Під час розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови виробляються такі вміння і навички як:

- 1) засвоєння норм української мови: фонетичних, акцентуаційних, лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних;
- 2) переказування та створення тексту в усній та писемній формах;
- 3) збагачення та активізація словникового запасу під час мовно-мовленнєвої діяльності;
- 4) спонукання до творчого потенціалу, інтелектуального розвитку особистості;
- 5) залучення до інноваційних ігрових технологій під час вивчення різних тем;
- 6) використання монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення під час ігрової діяльності тощо.

Найпродуктивнішим є такий урок української мови, на якому використано різноманітні форми роботи, де учні мають можливість збагатити урок знахідками своїх творчих шукань. Під час гейміфікації в учнів початкової школи формується звичка сконцентруватися та самостійно мислити. Діти перестають помічати, що навчаються, захопившись грою, розкривають свій мовно-мовленнєвий потенціал.

Висновки. Отже, гейміфікація є явищем складним, адже в ній виразно поєднуються основні елементи, що характеризують гру як навчання, і як ігрову діяльність одночасно. Найголовнішим в грі є дидактичне завдання. Його наявність підкреслює повчальний характер гри та спрямованість

змісту на пізнавальну діяльність школяра. Під час розвитку зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови необхідно поєднувати такі аспекти як: ігровий, навчальний та виховний. Створення ігрової ситуації мотивує учнів на досягнення поставлених завдань. Під час гейміфікації виникає особиста зацікавленість, з'являється творчий потенціал учня, розвивається зв'язне мовлення, що є необхідною складовою у навчальній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. К., 2000.
2. Дидактична гра – засіб розвитку мовлення дітей. URL: <https://vseosvita.ua/library/didakticna-gra-zasib-rozvitku-movlenna-ditej-169063.html>
3. Дидактична гра як засіб формування звукової культури мовлення. URL: <https://studfile.net/preview/2413066/page:4/>
4. Дідук Г.І. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 5. С.24–28.
5. Каніщенко А.П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах. К., 2000.
6. Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення. *Початкова школа*. 2002. № 2. С. 23–25.
7. Марховська І.Д. Комплекс розвивальних вправ для уроків української мови та читання. *Початкова школа*. 2007. № 10. С. 15.
8. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2019/2020 навчальному році. URL: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>
9. Мироненко О.В. Творча особистість як цілісна людська індивідуальність в умовах компетентної освіти. Педагогіка вищої та середньої школи / наук. ред. Бакум З.П. Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2016. Випуск 47. С. 251–255.
10. Мироненко О.В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи шляхом реалізації норм літературної мови. *Stav, problemy a perspektivy pedagogickeho študia a socialnej prace: zbornik prispievkov z medzinarodnej vedeckej konferencie*. Slovak Republic, Sladkovicovo: Vysoka škola Danubius. 2016. 28–29 oktobra. С. 56–58.
11. Розвиток зв'язного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови. URL: <https://xreferat.com/71/5634-1-rozvitok-zv-yaznogo-movlennya-uchn-v-pochatkovih-klas-v-na-urokah-ukrains-ko-movi.html>
12. Слобода О.Р. Творча робота. Інтегрований урок розвитку зв'язного мовлення та позакласного читання. *Розкажіть онуку*. 1998. № 7. С. 81.